

МУГАЛЛИМ ХАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 4/1 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхужа АЙТБАЕВ
Өсербай ӘЛЕУОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПИИИ
Қарақалпақстан филиалы**

Өзбекстан Республикасы

**Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сөз хәм
хабар агентлиги тәрепинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалык
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жууап қайтарылмайды, журналда әсрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим хәм ўзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жууапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДБИЯТ

Botirova Sh.I. Adabiy ta'limda kelajak o'qituvchisi konsepsiyasi (O'zbekiston ta'lim tizimi mi-solida)	4
Suyunova H.A. Til ta'limiga integrativ yondashuvlarning o'rimi va ahamiyati xususida	12
Базарова Н.Ш. Формирование орфографических навыков и развитие речи при обучении студентов к русскому языку	15
Allaberganova D. I. Practical importance of language assessment literacy for efl teachers	18

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Абдисаттарова Э.А. Атақлы устاز Хожамберген Иембергеновтың педагогикалық хызметі хэм көзқараслары	21
Қалменов Б. К. Кәсібине садық устаз	28
Хуррамов К.М., Расулов А.Н. Ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги низоларни олдини олишнинг педагогик шарт-шароитлари	31
Siddiqov I.B. Oliy o'quv yurtlari avtonomiyasini ta'minlashning zamonaviy modellari (xorijiy davlatlar tajribasi tahlili)	36
Қахрамонова Х. Таълим жараёнида талабаларни ўқитишда имитациялардан фойдаланиш	42
Равшанова М.М. Якка тартибдаги ва табакалаштирилган ёндашувларни эконометрика фанида қўллашнинг педагогик аҳамияти	45
Кошанова Н.М. Таълим самарадорлигини таъминлашда оила таълим салоҳиятини яхшилаш - долзарб вазифа	48
Турсунова Г.К. Талабаларнинг интеллектуал имкониятларини такомиллаштириш муаммолари	54
Абдурахмонова Д.А. Академик лицейларда математиканинг стохастика йўналиши элементларини ўқитишнинг педагогик имкониятларини такомиллаштириш	57
Кенжебаев К.К. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда аждодларимизнинг тутган ўрни	61
Ражабова Л.Р. Интегра́тив-дифференциал ёндашув асосида бўлажак ижтимоий соҳа мутахассисларини ўқитиш методикаси	67
Эгамбердиев М.Ф. Педагогические технологии как средство повышения качества образования детей с ОВЗ	70
Даниленко А.П., Очиллов Ф.Э. Применение дистанционных технологий в реализации компетентного подхода в обучении по совместным образовательным программам «Изобразительное искусство»	73

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУҲХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИҲ, ФИЛОСОФИЯ

Санақулов Х. Р., Эргашева Г.М. Sharq va G'arb mutafakkirlarining gnoseologik g'oyalari ta'lim jarayoni asosi sifatida	78
Жобборов Э. Рассомларининг композиция ҳақидаги фикр-мулоҳазалари ва таҳлили	84

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Ametov R.A. «Yarim o'tkizgishlarning menshikligi o'tkizgishligi» temasini o'qitish metodikasi	94
Бижанов А.К. Техникалық билим бағдарларын оқытуда механизмдер ҳам манипуляторларды моделлестирүү арқалы қолланыу	97
Атаджанов Х. Мустақил иш ва Web2.0 технологияларини интеграцияси	100
Сейтмбетова Г.А. Физика фанида нозифик бакалавр таълим йўналиши талабаларининг илмий тадқиқот фаолиятини ташкил этиш ва такомиллаштириш муаммолари	104
Embergenova K. Astronomiya kursini o'qitish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati	107

БАСЛАҲУШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Абдурахимова Д.А., Абдурахимова М.А. Халқ мақоллари воситасида мактабгача ёшдаги болаларда дастлабки ҳуқ-атвор маданиятини шакллантириш	110
Berdiyev B.R., Abdullaeva B.S. Boshlang'ich sinflarda mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishda didaktik o'yinlardan foydalanish	116
Эгамбердиев М.Ф., Тураев Э.И. Художественная образовательная инклюзия детей с ограниченными возможностями здоровья в Республике Узбекистан	120

ФИЗИКАЛЫҚ ТАРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Мухаммадиев К.Б. Жисмоний тарбия таълими жараёни самарадорлигини оширишнинг долзарб педагогик муаммолари	125
Shodiqulov S.M. Kurash va uni o'qitishning nazariy asoslari	131
Turabayev J. Yu. Kurash milliy sport turini yanada ommalashtirish va rivojlantirish	136
Якубова Г. Алоҳида спорт турларида спорт жароҳатлари даражаси ва тузилишининг таҳлили	139
Мухаммадиев К.Б. Кенжебаев К.К. Жисмоний тарбия таълими жараёнида талабаларда экологик маданиятни ривожлантириш ижтимоий-педагогик зарурият	143
Сейтмуратов Т.Ш. Содержание учебно-тренировочных занятий по футболу на специально-подготовительном этапе подготовительного периода студентов отделения спортивного совершенствования	148
Юлдашева Н.Э. Канонический анализ взаимосвязи двигательных и соматометрических характеристик учащейся молодежи	152
Ким В.Г. Эффективность модернизированной программы по совершенствованию физических способностей юных баскетболистов	156

Ўзебиятлар:

1. Ўзбекистон Республикаси президентининг 2021-йыл 5 апрельдеги 186-санлы қарары “Нукус шахрида Ўзбекистон давлат консерваториясининг филиалини ташқил этиш” 2021.05.04.
Азимов Б. “Халық музыкасы арқалы жасларды әдеплиликке тәрбиялау” (Тошкент-1991ж)
2. Азимов Б. “Дирижёрлық әмелият” сабақылыгы (Тошкент-2012ж)
3. <https://t.me/konservatory>

РЕЗЮМЕ

Hozirgi bilimlar tez rivojlanayotgan texnologik davrda, o'qituvchilar yoshlardan bir qadam oldinda, ham an'anaviy, ham zamonaviy bilimlarni o'z zimmalariga olishda yanada talabchan va faol bo'lishi kerak.

Bilim sirlarini kelajak avlodga malakali etkazish uchun Qoraqalpog'iston san'atining barcha profillari, jumladan, milliy musiqa, ilmiy xodimlarni, o'qituvchilarni talab qiladi. Ushbu maqola mazmunida yozilganidek: bizning maqsadimiz, munosib o'qituvchilarni yoritib, tashviqot qilish orqali, yoshlarni bilimga qiziqtiradi va o'z kasbiga muhabbat qo'yadi.

РЕЗЮМЕ

В современном быстро развивающемся технологическом периоде знания, преподаватели должны быть ещё сильнее требовательным и относиться активнее к своим обязанностям, как в традиционном, так и современном знании в шаг опережать молодёжь.

Все профили искусства каракалпакстана, в том числе и национальная музыка требует научных кадров, профессорско - преподавательский состав, для того чтобы грамотно передать будущему поколению тайны знания. Как написан в содержании этой статьи: наша цель, освещая и агитируя достойных преподавателей, заинтересовать молодёжь к знанию и любовь к своим профессиям.

SUMMARY

In today's rapidly developing technological age of knowledge, teachers must be even more demanding and more active in their responsibilities, both in traditional and modern knowledge, one step ahead of the youth.

All profiles of the arts of Karagalpakstan, including national music, require scientific personnel, teaching staff, in order to competently convey the secrets of knowledge to the future generation. As written in the content of this article: our goal, by illuminating and campaigning for worthy teachers, will interest young people in knowledge and love for their professions.

ЎҚИТУВЧИ ВА ЎҚУВЧИЛАР ЎРТАСИДАГИ НИЗОЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Хуррамов К.М.

ЧДПИ “Педагогика ва менежмент” кафедраси ўқитувчиси

Расулов А.Н.

ЧДПИ “Педагогика ва менежмент” кафедраси ўқитувчиси

Tayanch soʻzlar: murakkab vaziyatlarda o'qituvchi va o'quvchining xisssiy holati tomonlar o'rtasidagi unosabatlar xarakteri, guvoh o'quvchilar ta'siri muhim rol o'ynaydi. Pedagogika vaziyatlarni hal qilishda o'qituvchi hatti-harakatini asosan uning o'quvchilarga ginasi belgilaydi. Bu o'rinda o'qituvchida ziddiyatdan golib chiqish istagi namoyon bo'ladi.

Ключевые слова: В сложных ситуациях эмоциональное состояние учителя и ученика, характер взаимоотношений между сторонами и влияние учеников-свидетелей играют важную роль. В педагогике поведение учителя при разрешении ситуаций во многом определяется его гневом по отношению к ученикам. На этом этапе у учителя появляется желание преодолеть конфликт.

Key words: In complex situations, the emotional state of the teacher and the student, the nature of the relationship between the parties, and the influence of the student witness play an important role. In pedagogy, a teacher's behavior in solving situations is largely determined by his or her anger toward the students. At this point, the teacher has a desire to overcome the conflict.

Biror kasbning haqiqiy ustasi bo'lish uchun kishida tabiiy qobiliyat, ma'lum jismoniy, va ruhiy islohatlar, puxta tayyorgarlik, shaxsiy tayyorgarlikva ayrim shaxsiy sifatlar bo'lish kerak. Pedagogik maqsadga yo'naltirishda qanday munosabatlarga ye'tiborimizni qaratishimiz kerak. Pedagoglik kasbini tanlagan kishi avvalo sog'lom bo'lishi, so'zlarni to'g'ri va yaxshi talaffuz qila olishi, bosiq, asablari joyida bo'lishi, boshqalar bilan muomolada o'zini tuta olishi zarur. Shuningdek, bolalarni yoqtirishi ular bilan ishonch bilan ishlashga mayli borlik, xushmuomilalik keng fikrlay olish tashkilotchilik, o'ziga va boshqalarga nisbatan talabchanlik kabi shaxsiy sifatlar mavjudligi ham kishining pedagogik ishga yaroqligini ko'rsatadi.

Pedagog o'z maqsadiga yerishishi uchun munosabatga o'quvchilar bilan kirishi uchun qo'yidagi sifatlar ega bo'lishi lozim. Bolalarni sevish va ular bilan ishlashga qiziqish, pedagogik ishini sevish, psixologik va pedagogik ziyraklik va kuzatuvchanlik tashkilotchilik qobiliyati, haqqoniy, dilkashlik, talabchanlik, qat'iylik va maqsadga intilish, vazminlik o'zini tuta olish. Pedagog pedagogik maqsadga yo'naltirilgan munosabat jarayonda o'quvchilarni xarakter xususiyatlariga ham alohida ye'tiborini qaratadi olishi lozimdir.

Maqsadga yerishishga birgalikda intilish. Ta'lim sohasida biz maqsadga yerishimiz. Uchun albatta birgalikda intilishimiz lozimdir. Ta'limni tashkil yetuvchi hodimlar bu pedagoglardir shunday yekan ta'limni samarali amalga oshishida kimlar bilan birgalikda ishlashimiz o'rinni Ma'lum, pedagogik kasbda maqsadga yerishish uchun o'qituvchining faqat bilimdon bo'lishi, u yoki bu fanini chuqur bilishining yetarli yemas. O'qituvchi tarbiya hamdir. U bolalarning yosh va ruhiy xususiyatlarini ye'tiboriga olib biror fanni qay darajada, qanday usullar bilan o'rganishni ham, bolalarni qanday tarbiyali metodikasini ham, inson shaxsning shakllanishi qonuniyatlarini ham bilishi zarur.

Pedagog jamoa bilan ishlashni bilish, guruh talablariga munosabati jarayonida bir xil muomola bo'lishi, ota-onalar bilan ishlashi guruh rahbari ish tizimining ajralmas qismidir. Ota-onalar bilan ishlash sinf rahbaridan ular bilan ishonchli va ishchan munosabati o'rnatish pedagog nazokat, chidam, izchil va qat'iy ye'tiborini talab qiladi. Tarbiyaning umumiy va vazifalari ota-onalar jamoasi orqali muvofiqiyatli hal qilinadi. Sinf rahbari ota-onalari tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan yakka tartibda ishlashga majbur qilib ogohlantirsa maqsadga yerishishning qiyinchiliklarga duch kelmaydi.

Ta'lim-tarbiya jarayoni pedagog va o'quvchilar o'rtasidagi munosabattir.

Prezidentimiz I. Karimov takidlaganidek "biromi o'qitadigan tarbiya qiladigan inson avvalo o'zi har tomonlama barkamol bo'lmog'i lozim. Zamon talablari shuki, professor va o'qituvchilar o'zlarida mavjud bo'lgan bilim va saviya bilan cheklanib qolmasdan, xorijiy mamlakatlar tajribasini va qund va savot bilan o'rganib mag'zini chaqib o'ndan keyin talabalarga saboq berishlari zarurligini alohida ta'kidlaydi. O'qituvchining ijobiy munosabatlari qay darajada shakllanganligida ham bog'liqdir. Qobiliyat jarayonida, faoliyat jarayonida paydo bo'ladi va rivojlanadi deb ta'kidlaydi professor M. Ochilov hamda o'qituvchi qobiliyatini qo'yidagi turlarni tavsiya yetadi. Jumladan, bo'lishi qobiliyati, tushuntira olish qobiliyati, muomola qilish qobiliyati kabilar.

Uzluksiz ta'limda dars va ma'ruzalarni mukammal tashkil qilishi o'qituvchining ijobiy munosabatlaridan biridir. Yuqori saviyada o'tilgan mavzular yoshlar ongiga uzoq saqlanadi. Ularning iymon ye'tiqodi va mafkuralarning shakllanishiga samarali ta'sir ko'rstadi. Shu sababli o'qituvchining ishlash saviyasi o'z burchiga munosabati, yoshlarga murabbiylik ishtiyoqi, pedagogik mahorati, dastlab dars ma'ruzalarida ko'rinadi.

Dars berish sa'natini egallashda o'qituvchi ishtirigan o'quv mashg'uloti guruh bilim berish vositasi bilan birga, mustaqil O'zbekistonning ravnaqi, yertangi kunga bo'lgan ishonch, xalqimizning aql zakofati va mehnatining nimalarga qodirligi jamiyatning munosib

fuqorosi va quruvchisi bo'lishi uchun nima qilish zarurligini ko'rsatuvchi ko'zgu bo'lib, xizmat qiladi. Yoshlarimiz dars jarayonida ijobiy munosabatlari o'zlarida shakllantirsinlar. O'quvchi yoki talabalar darsdan har jihatdan mamnun bo'lsinlar ularda romatik orzular uyg'onsin, tafakkuri rivojlansin amaliy faoliyat, ijodiy qobiliyat, o'qish-o'rganish va mehnatga havas kuchaysin. Ular o'quv mashg'ulotidan keyin baholari bilan yemas, balki bilim va malakalari hosil qilinganliklarini ma'naviy oziq olganlarning his qilsinlar. Ta'limni mazmundor, qiziqarli va tushunarli bo'lishi ustoz bilan shogirdlar qalbini ruhini bir biriga mustahkam bog'laydi, ular o'rtasida samimiy xurmatni o'zaro ishonchni mustahkamlaydi. Buning uchun o'qituvchi avvalo, o'z fanini va uni o'qitish yo'l usullarini mukammal o'zlashtirib olishi, o'qituvchi murabbiyga hos madaniyatni yuqoriligi, o'z shogirdlariga xurmat va muhabbat, ular hayotiga qiziqish va ruhiy holatlarini bilish tushunishi, bosiqlik, xis tuyg'ularni boshqara olishlari, tashqi ko'rinishi, kiyinish madaniyatiga ye'tibor berishlari, nutq madaniyatining yuqoriligi jamoat ishlariga faoliyatchi, ayniqsa omma o'rtasida ilmiy ma'rifat va ma'naviy madaniy ishlar tahribotchilari bo'lishlari lozim. Shundaygina mamlakatimiz. Kelajagi bo'lgan yoshlarimiz. O'z murabbiylari nomini zo'r yehtirom, chuqur minnatdorchilik bilan tilga oladilar. Buning uchun har bir o'qituvchi tegishli ma'lumot egasi, yuksak kasbiy tayyorgarligi va yuqori axloqiy fazilat egasi bo'lishlari darkor.

O'qituvchining salbiy munosabatlari o'qituvchi tomonidan o'quvchilar bilimini baholashda qo'yilgan xatolar faqat baholashda qo'yilgan xatolar faqat baholash komponentlarining o'zgarishiga yemas, balki butun o'quv bilish faoliyatining o'zgarishiga olib keladi. Ular bu tizimga xos bo'lgan kamchiliklarni kuchaytirib, uni kamsuqum yoki yoqimsiz qilib qo'yadi. O'quvchi o'z-o'zini bilan qiyoslangan sinorda ijobiy natijalar qo'lga kiritildi. Bolalar bilishini shunday taqqoslash kerakki, unda birovni yuqori ko'tarib, boshqalarni yerga o'rmay, bolalarning yeng yaxshi natijalarga yerishuvini va o'z shaxsini takomillashtirishini qo'llab-quvvatlasin. Pedagog ziddiyatlarni, qarama-qarshiliklarni oldini olishda har bir o'quvchini harakteriga ye'tiborini qaratish kerak.

Pedagogika konfliktlar ziddiyatlarni, to'qnashuv, qarama-qarshilik mojarolarni pedagoglar va o'quvchilar o'rtasida yuzaga kelmasligi uchun o'qituvchi ziddiyatlarini olidini ola bilishi lozimdir. Zamonaviy tarzda biz konfliktlarni boshqarishimiz ziddiyatlarni munosabatlarini to'g'ri yechimini topishimiz kerak. Zero yurtboshimiz Islom Karimov aytganidek: "Ilm" ma'rifat biz uchun bugun ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q, yo'qolmaydi ham. Aql zakovatli yuksak ma'naviyatli kishilarni tarbiyalay olsakkin, oldimizga qo'ygan maqsadlarimizga yerishia olamiz. Mustaqil O'zbekistonning kelajagi bo'lgan sog'lom avlodni tarbiyalash nozik, nihoyatda katta diqqat ye'tiborni talab qiladigan, ichki ziddiyatli jarayondir. Shunday yekan o'qituvchi, o'quvchi va talabaning shakllanish jarayonini zo'r havas va sinchkovlik bilan kuzatish lozim. U pedagogik jarayonni barqaror yekan, pedagogik bilim va mahorat egasi bo'lishi kerak.

Jamiyatimiz keng qamrovchi bo'lib u yerda turli xil xarakterdagi shaxslarni uchratishimiz mumkin. Shaxslararo konfliktlar albatta faoliyat turlarida namayon bo'ladi. Masalan guruh misolida ko'ramiz. Tasavvur qiling bir guruhda iqtidorli talantli shaxslarimiz bor. Ular har bir mazmuni yaxshi o'zlashtirib mustaqil fikrlarini bildira oladilar, fikr doiralari keng bo'lganligi sababli u shaxslar o'rtasida to'qnashuv, majoro kelishmovchilik, konfliktlar yuzaga keladi. Har bir guruh a'zosi o'z fikrini to'hriligini isbotlay oladilar bunday holatlarda konfliktni boshqarish o'qituvchi tomonidan bartaraf yetiladi. Har bir sohada shaxslar o'rtasida konfliktlarni ko'rishimiz mumkin. Shaxslar o'z ustidan ishlasa, fikrini isbotlay oladimi, ular konfliktlarni yechimini ham topadilar.

Muloqot pedagogik konfliktlarning yechish va boshqarish usullari. Muloqotdagi

ziddiyat shakllari turlichadir. Masalan yuzma-yuz yoki texnik vositalar (telefon telegraf va shunga o'xshash vositalar) bilan analga oshiriladi. Oilada konflikt muloqot ayrim a'zolari o'rtasida bo'lishi mumkin.

O'zaro munosabatlarga kirishilganda konfliktni yuzaga kelishimsligini asosiy sabablari, o'zaro til topishish, bir-birini tushunishdir. Bu jarayonning murakkabligi, kerak bo'lsa, o'zaro til topishishi bir-birini tushuna olish lozim.

Har qanday faoliyatdan zerikish, garchan mumkin, faqat odam muloqotdan ayniqsa, uning norasmiy, samimiy, bevosita shaklidan charchamaydi, yaxshi suhbatdoshlar doimo ma'naviy jihatdan rag'batlantiriladilar. Aslida har bir insonning ijtimoiy tajribasi, uning insoniy, qiyofasi, fazilatlar, hattoki nuqsonlari ham muloqot jarayonlarining mahsulidir. Har qanday muloqotlarning yelemintar funksiyasi suhbatdoshlarning o'zaro bir-birini tushunishlarini ta'minlashdir. Pedagogik konfliktlarni oldini olishda gaplashayotgan odamlar biri gapiradi, ikkinchisi tenglaydi, yeshitadi. Muloqotning samaradorligi ana shu ikki qirraning qanchalik o'zaro mosligi, bir-birini to'ldirishga bog'liq yekan noto'g'ri tasavvurlardan bir shuki, odamni muomola yoki muloqatga o'rgatganda, uni faqat gapirishga, mantiqan asoslangan so'zlardan foydalanib ta'sirchan gapirishga o'rgatishadi. Uning ikkinchi tomoni-tinglash qobiliyatiga diyarli ye'tibor berilmaydi. Mashhur amerikalik notiq, psixolog Deyl Karnechi "yaxshi suhbatdan –yaxshi gapirishni biladigan yemas, balki yaxshi gapirishni biladigan yesas, balki yaxshi tinglashni biladigan suhbatdoshdir" deganda aynan shu qobiliyatlarning insonlarda rivojlangan bo'lishini nazarda tutgan yedi. Pedagogik muloqot-O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatiga aytiladi. Pedagogik jarayondagi aloqalar tizimida o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi muomola –munosabatlar katta o'rin egallaydi.

O'qituvchi hayotga yendigina kirib kelayotgan, barkamol shaxs sifatida shakllanayotgan insonlar-yosh bolalar bilan muloqotda bo'ladi. O'qituvchining biror tasodifiy xatti-harakati natijasida o'quvchilarda u haqda sodir bo'lgan fikr ham ta'lim-tarbiya jarayoniga salbiy ta'sir yetishi, o'qituvchining ishini murakkablashtirishi mumkin. Odatda, bunday ziddiyatlar uzoq davom yetadi va o'qituvchi foydasiga hal yetiladi. O'qituvchi obro'sini saqlayman deb, kattalar ba'zan o'quvchining qadr-qimmatini yerga uradilar, o'quvchidan kechirim surashni talab yetadilar, vaholanki bu nizoga o'qituvchining noto'g'ri hatti-harakati sabab bo'lgan. O'qituvchining ishi axloqiy tarbiya talablariga to'g'ri kelmaydi. Bolalar bilan muomola va munosabatlarda ularning har biriga alohida yondashish lozim. Agar o'qituvchi va o'quvchi bir-birini tinglasa, o'z-o'ziga ham tarbiyalaydi. Demak, tinglash jarayoni ko'pchilik tasavvur qilgani kabi unchalik passiv jarayon yesa. Tinglash qobiliyati gapiruvchini ilhomlantiradi, uni ruhlandıradi, yangi fikrlar g'oyalarning shakllanishiga imkoniyat yaratadi. Shuning uchun ma'ruzachi professorning har bir chiqishi va ma'ruzasi agar talabalar tomonidan diqqat bilan tinglasa, bu pedagogik muloqotdan ikkala tomon ham teng yutadi.

Pedagogik oliy ta'lim va pedagogik ilmiy tadqiqotlar sohasida Sharq va Yevropa mamlakatlari bilan aloqa o'rnatish Xorijiy mamlakatlari bilan hamkorlik konsensiyasiga quyidagilar keradi:

- xorijiy mamlakatlardagi pedagogik o'quv va ilmiy tadqiqot markazlari bilan aloqa o'rnatish.
- pedagogik muommolarni tadqiq qilishda hamkorlikni yo'lga qo'yish.
- o'qituvchilar aspirantlar, doktoratlarni ilmiy va pedagogik faoliyatga tayyorlash sohasida hamkorlik qilish.
- pedagogik muammolar bo'yicha halqalararo seminarlar, konferinsiyalar o'tkazish.
- pedagogik ta'lim va pedagogika fii sohasida informasiyalar almashish, maktablar, pedagogika o'quv yurtlarining o'quv rejalari, o'quv dasturlari, darsliklar

metodik qo'llanmalarni o'zaro almashishi. Pedagogik konfliktologiya metodikasi o'qituvchi madaniyatini rivojlantiradi. Metodika o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ziddiyatlarni hal yetishda foydalaniladi.

Ta'limni insonparvarlashtirishning asosiy yo'nalishlari ta'lim oluvchilarning qobiliyat va ite'dodlarini har tomonlama ochmi va milliy umumbashariy g'oyalar hamda qadriyatlarni singdirish shaxs jamiyat va atrof munosabatlarini yo'g'unlashtirish, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi aloqa sermazmun an'ana "ustoz-shogird" munosabatlarini yaxshilashdan iboratdir.

Demokratlashtirish jarayoni ta'lim muassasalarida o'zini-o'zi boshqarish shaklida o'tishini faollashtirishni o'quv yurtlarini va ta'lim tarbiya uslublarini toplashda mumtaqillikni kengaytirishni taqozo qiladi. Bu yo'nalishda jamoatchilik tashkilotlarniayniqsa,yoshlar va bolalar tarbiyasi bilan bog'liq muassasalarni roli ko'chaytirib borish talab qilinadi. Maktablar, liseylar va oliy ta'lim muassasalaridagi ta'lim jarayonni tashkil yetishga ilg'or o'quv dasturlari marosimlar, bayram tadbirlarini urf odatlarini pedagoglar yangi munosabatlarni singdirib borishi lozim bo'ladi.

Bolalarga oliy janob munosabat.

Insondagi yeng yaxshi, olijanob fazilatlarini biri samimiylkdir.deyarli kun ora ishlatiladigan bu so'zning ma'nosiga ko'pincha ye'tibor bermaymiz. Aslida arab tilida o'zlashtirilgan samimiyat, samimiy so'zlarini o'zbekchaga o'chirganimizda "boshqalar gapini tinglaydigan hamfikir bo'la oladigan,habardor" degan ma'nolar chiqadi. Odob axloqning yaxshilik deb nomlanuvchi biri bo'lgan samimiylk katta tushancha.

Samimiyat kishilarning o'zaro munosabat va muloqatida yuza chiqadi. Har kuni qanchadan qancha odamlar bir-birlari bilan muloqatda bo'ladilar.

Ochiq ko'ngillilik bilan beg'araz chin yurakdan moomolalikka nima yesin. Oliy janob insonlar kattayu-kichikka barobar, ular kunglini olishga intiladi., haqiqatni yoqlaydi, ma'rifatga intiladi, o'zini xurmat qiladi. Bolalar bilan munosabat jarayonida biz to'g'ri so'zlik, oq ko'ngillilik, bag'rikenglik, bilimlilik, beg'arazliliklaridan foydalansak biz tarbiya berayotgan yosh avlodda oliy fazilatlar shakllanib boradi. Bolalarga yaxshilik qilish,fazilatini,salomlashni, kattalarga xurmatni, kichiklarga izzitni, mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllatirib borishimiz lozim.

Ota-bobolarimiz doimo yaxshi niyat, yaxshi orzu-istaklar bilan yashaganlar o'zlaridan yaxshi farzandlar, yaxshi shogirdlar, yaxshi shoirlar, yaxshi nom qoldirishga harakat qilganlar. Yaxshi xulqqa ega bo'lgan kishilirgina odamlarga yaxshilik qila oladilar. Bolalarga oliy janob munosabatlarni: vatanni sevmoq, diyonat, matonat,savob, shijoat, sabr, vijdon, hayo, iflat, sadoqat, do'stlik, kamtarlik, lafz, mardlik, odamiylk, mehnat sevarlik, rostgapirish, to'g'ri so'zlik kabi fazilatlarini ta'lim-tarbiya jarayonida ularni ongiga singdirib borishimiz biz pedagog va ota-onalarini burchimizdir.

Majburlamagan holda o'qish bizga ma'lumki, ta'lim albatta ta'limni muassasalarida olib boriladi. Ta'lim muassasalariga:

- maktabgachcha ta'lim muassasalari
- umumiy o'rta ta'lim maktablari
- kasb-hunar kolleji va akademik liseylar
- oliy o'quv yurtlari
- maktabdan tashqari ta'lim muassasalari.

Majburlanmagan holda o'qitishi o'quvchi ixtiyori bilan o'qituvchi hamkorligida olib boriladi. Majburlanmagan holda o'qitish iqtidorli, talantli o'quvchilar o'z hohlagan fanlarini yanada yaxshi o'zlashtirishi uchun, kasb yo'nalishlariga qarab fanlarni to'garaklarda darsdan keyingi amaliy mashg'ulotlarda davom yettiradilar.

Hozirgi kunda yoshda ko'proq ta'lim muassasalaridagi dars mashg'ulotlari to'g'aganidan so'ng o'zlari qiziqqan mashg'ulotlar bilan shug'ullanadilar. Bularga: kompyuter mashg'ulotlari, o'g'il bolalar ko'proq sport to'garaklariga, duradgorlik, qiz bolalar pazandachilik, zardo'stlik, tikuvchilik, mashg'ulotlariga ixtiyoriy ravishda qatnashadilar.

Auditoriya mashg'ulotlarida dars o'qituvchi tomonidan talabalarga mukammal tarzda yetkazib berilsa, o'qituvchi talabalarni o'ziga jalb qilolsa, o'quvchilarda fanga nisbatan qiziqish vujudga keladi. Va o'quvchilar fanni ixtiyoriy tarzda o'zlashtiradi.

O'quvchilar o'zlari qiziqqan fanlari yuzasida to'garak mashg'ulotlariga qatnashib, fanni yanada chuqurroq o'rganib o'z sohasining yetuk mutaxassisi bo'lishiga intiladilar

Adabiyotlar:

1.Mirziyoev SH.M. Tanqidiy taxlil qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatini kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi// Xalq so'zi gazetasi 2017 yil 16 yanvar № 11

2.Voronin G.L. Konflikty v shkole. Sociologicheskiye issledovaniya №3, 1994 g

3.Liseskiy K.S. Preduprezhdeniye mejlchnostnykh konfliktov v sisteme otosheniy starshklassnikov A/R dissertatsii M., 1994.

4.Rybakova M.M. Konflikt i vzaimodeystviye v pedagogicheskom prosesse. – M.: Prosvetsheniye, 1991.

5.Podlasy I.P. Pedagogika. – M.: Vlado, 2003. y.

6. Musurmonov R. Musurmonova M. Umumiy o'rta talim maktablarida pedagogik konfliktlar va ularning profilaktikasi muammolari xususida. "Xalq ta'limi" j. T.: 2021. № 26 20-23.

РЕЗЮМЕ

Мақолада таълим фаолияти шариоитида мактаб ўқитувчилари ва ўқувчилар ўртасида содир бўладиган низоларни олдини олиш орқали таълим самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратилиб, амалий тақлиф ва тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена повышению эффективности обучения за счет предотвращения конфликтов между школьными учителями и учащимися в контексте учебной деятельности, а также дает практические предложения и рекомендации.

SUMMARY

The article focuses on improving the effectiveness of education by preventing conflicts between school teachers and students in the context of educational activities, and provides practical suggestions and recommendations.

OLIIY O'QUV YURLARI AVTONOMIYASINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY MODELLARI (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI TAHLILI)

Siddiqov I.B.

Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchisi (PhD)

Tayanch so'zlar: oliy ta'lim, oliy o'quv yurti, avtonomiya, akademik erkinlik, ta'lim sifati, xorij tajribasi, model, akademik mobillik, o'quv jarayoni, o'quv avtonomiyasi, avtonom ta'lim, oliy ta'lim strategiyasi.

Ключевые слова: высшее образование, высшее учебное заведение, автономия, академическая свобода, качество образования, зарубежный опыт, модель, академическая мобильность, образовательный процесс, образовательная автономия, автономное образование, стратегия высшего образования.

Key words: higher education, institution of higher learning, autonomy, academic freedom, quality of Education, Foreign experience, model, academic mobility, educational process, educational autonomy, autonomous education, strategy of Higher Education.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагоғикалык
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ХӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 4/1**
Нөкис — 2021

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 4.08.2021. Форматы 60x84^{1/16}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51